Badania, których przedmiotem było poczucie wspólnotowości mieszkańców społeczności lokalnych północno-wschodniej Polski, prowadzone były na specyficznym pod względem społecznym i kulturowym obszarze Pogranicza, które traktowane jest w edukacji międzykulturowej jako swoiste laboratorium procesów społecznych. Podobnie w pedagogice społecznej społeczności lokalne traktuje się jako laboratoria demokracji (W. Theiss), miejsca kreowania postaw obywatelskiej otwartości. Autorka pisze: „Obraz aktywności mieszkańców środowisk lokalnych moich rozmówców nie napawa optymizmem, ale [...] nie odbiega znacząco od ogólnego obrazu społeczeństwa polskiego. Są jednak takie sytuacje i takie działania, w które mieszkańcy włączają się chętnie. Dotyczą one wsparcia, pomocy określonym osobom w ich środowiskach lokalnych, osobom, które z różnych powodów znalazły się w sytuacji trudnej dla siebie i swojej rodziny” (s. 304).

Książka Jolanty Muszyńskiej jest oryginalną i wartościową pracą, ukazującą ważne pedagogicznie i społecznie zagadnienia, wnosi znaczący wkład do teorii oraz metodologii badań poczucia wspólnotowości. Zainteresować może osoby, którym idea miejsca i wspólnotowości jest bliska.

Alina Szczurek-Boruta

Hanna Komorowska,
Lucyna Aleksandrowicz-Pędich (eds):
***Coping with diversity. Language and culture education.* Warszawa 2010,**
Academica Wydawnictwo SWPS,
ss. 320.

Książka Hanny Komorowskiej i Lucyny Aleksandrowicz-Pędich pt. *Coping with diversity. Language and culture education*, dotycząca sposobów radzenia sobie z różnorodnością w edukacji językowej i kulturowej, stanowi kompleksowe ujęcie międzykulturowego aspektu edukacji w ujęciu lingwistycznym, psychologicznym, filozoficznym, pedagogicznym i kulturowym. W publikacji zaprezentowano rzeczywistość funkcjonowania społeczeństw wielokulturowych, w tym szanse i możliwości wynikające z doświadczania edukacji w warunkach kontaktu międzykulturowego oraz potrzebę podnoszenia poziomu świadomości i kompetencji międzykulturowych uczniów, studentów i nauczycieli, będących z założenia współkreatorsami owego kontaktu.

Publikacja została podzielona na trzy części. W pierwszej z nich *New trends in language and culture teaching* (Nowe trendy w nauczaniu języka i kultury) autorzy ośmiu artykułów odnoszą się do innowacyjnych sposobów podejścia w nauczaniu języka i kultury, z uwzględnieniem podejścia dydaktycznego. W drugiej, *Context of teaching/learning in multicultural societies* (Nauczanie i uczenie się w społeczeństwach wielokulturowych), rozważania w sześciu artykułach oscylują wokół zagadnienia

sposobów realizacji edukacji w społeczeństwach zróżnicowanych kulturowo. W trzeciej – i zarazem ostatniej – *Teacher education* (Przygotowanie nauczyciela do zawodu), również w sześciu artykułach, poszukiwana jest przez autorów relacja między wyzwaniem wynikającym z wielojęzyczności i wielokulturowości współczesnych społeczeństw a adekwatnością sposobów przygotowania (edukowania) studentów, przyszłych nauczycieli. W strukturze książki, na jej końcu, zawarte zostały szczegółowe biografie naukowe autorów artykułów.

W pierwszej części *New trends in language and culture teaching* (Nowe trendy w nauczaniu języka i kultury) Mariusz Marczak rozpoczyna rozważania dotyczące dynamiki i zmian w sposobie nauczania języka angielskiego, ukazując język jako narzędzie do realizacji celów związanych z budowaniem międzynarodowych wspólnot czy społeczeństw obywatelskich. W owych strukturach społecznych promowana będzie zasada demokracji, jako wartość niezbędna do demokratycznego funkcjonowania społeczeństw, jak również jako podstawa aktywnego obywatelstwa. Poruszony wątek kontynuuje Katarzyna Cybulska, wskazując na potrzebę rekonceptualizacji podejścia do uczenia i nauczania języków obcych i kultury, wynikającą z procesu globalizacji i integracji europejskiej, skutkującej wzrostem wskaźnika mobilności oraz specyfiką stylu komunikowania się współczesnych Europejczyków. W kolejnym artykule autorka, Magdalena Sroka, poddaje refleksji sposoby wspierania rozwoju

poznawczo-emocjonalnego uczniów w trakcie nauczania języka obcego. Hanna Komorowska podjęła dyskusję wokół Content and Language Integrated Learning (CLIL), która dotyczy opisu korzyści uczenia się treści pozajęzykowych przy użyciu innego języka (np. obcego, regionalnego czy dialektu). Dzięki takiemu podejściu promowana jest zarówno idea dwujęzycznej czy też wielojęzycznej edukacji oraz potrzeba nabywania kompetencji międzykulturowych – zagadnienia zyskujące na popularności w Unii Europejskiej. Kolejny artykuł w tej części książki, Marzeny S. Wysockiej, stanowi próbę zmierzenia się z problemem kosztowności, hermetyzacji, nieadekwatności systemu kształcenia, sposobów nauczania i uczenia się, ze wskazaniem metod i technik służących podnoszeniu efektywności kształcenia językowego, zarówno przez nauczyciela, jak też ucznia. W przypadku nauczyciela może przybierać ono zaproponowaną formę własnej diagnozy kompetencji językowych, z wykorzystaniem narzędzia „self-check list”. Natomiast w sytuacji ucznia dotyczy dostarczania informacji zwrotnych przez nauczyciela „corrective feedback” lub poddania klasy terapii językowej „classroom language therapy”. Autorka kolejnego artykułu, Edyta Wajda, podkreśla potrzebę implementowania alternatywnych sposobów oceniania osiągnięć, z wykorzystaniem elementów poznawczych, konstruktywistycznych i krytycznych w pedagogice. Z ich pomocą można poddawać weryfikacji poziom określonych umiejętności, kompetencji językowych i kulturowych

uczniów. W dwóch następnych artykułach Magdaleny Jankieles i Jody Myers można znaleźć przykłady innowacyjnego wykorzystania technik zdalnych do efektywnego nauczania języka oraz do przekazywania treści związanych z edukacją międzykulturową, która w tym przypadku dotyczy informacji o współczesnym Izraelu. Celem tak zorganizowanej e-edukacji ma być pomoc studentom w stawianiu się bardziej świadomymi w wymiarze społecznego funkcjonowania, jak również kreowanie krytycznie myślących globalnych obywateli.

W drugiej części publikacji *Context of teaching/learning in multicultural societies* (Nauczanie i uczenie się w społeczeństwach wielokulturowych) wypowiedzi autorów oscylują wokół zagadnienia edukacji w środowisku wielokulturowym, przedstawiając problem zarówno z perspektywy ucznia, jak również nauczyciela. Szczególną uwagę autorzy przywiązują do zagadnienia kompetencji międzykulturowych i sposobów ich rozwijania w przestrzeni komunikacji pomiędzy przedstawicielami różnych kręgów kulturowych. Przez Annę Niżegorodcew rozpatrywane są postulaty Unii Europejskiej w zakresie zachowania i podtrzymywania języka kraju pochodzenia wśród polskich imigrantów oraz zweryfikowanie działań świadczących o sposobach realizacji owych postulatów w szkołach irlandzkich. Ubogacenie teoretycznego podejścia w publikacji stanowi analiza wielu praktycznych przykładów i dobrych praktyk realizowanych w zakresie edukacji wielo- i międzykulturowej w Eu-

ropie i na świecie. Problemami związanymi z socjalizacją polskich dzieci w irlandzkich i francuskich szkołach zajęła się Ewelina Debaene. Natomiast warunki nauczania języka angielskiego chińskich studentów na polskim uniwersytecie stały się przedmiotem opisu i analizy w artykule Moniki Badeckiej-Kozikowskiej. W trzech artykułach w tej części publikacji autorzy – Marta Penczek-Zapała, Agnieszka Dzieciół i Emma Oki oraz Reidun Aambo – zajmują się problematyką funkcjonowania nauczyciela w zróżnicowanych kulturowo klasach i w międzynarodowych szkołach. Zwracają oni uwagę na zjawiska dotyczące zmian kulturowych i językowych (z mono- na wielo-) w populacji uczniów i studentów. Konkludując, niezrozumienie bądź niewłaściwe zinterpretowanie przez nauczyciela zachowania uczniów, wynikające z ich odmienności kulturowej, może stanowić akt dyskryminacji bądź negatywnie oddziaływać na efektywność uczenia się, dlatego tak ważne okazuje się wyposażenie nauczycieli w kompetencje międzykulturowe. Takie podejście i rozumienie dostarcza odpowiedzi m.in. na następujące pytania: W jaki sposób uczyć osobę z innej kultury? W jaki sposób pracować w klasie z uczniami pochodzącymi z wielu odmiennych kultur?

W trzeciej i zarazem ostatniej części książki *Teacher education* (Przygotowanie nauczyciela do zawodu) w znacznym stopniu autorzy odnoszą się do potrzeb i wyzwań edukacyjnych wobec przyszłych nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem nauczycieli języka obcego, w tym

angielskiego. Ewa Lewicka-Mroczek, wychodząc od ról przyjmowanych przez nauczycieli, przeszła do analizy wybieranych przez nich trendów i metod w kształceniu, od tych skoncentrowanych na: przedmiocie nauczania, procesie uczenia, uczniu bądź nauczycielu, aż po przedstawienie wynikających z owych wyborów rezultatów i konsekwencji. W kolejnych dwóch artykułach autorstwa Jarosława Krajka i Sylvii Maciaszczyk zostały zaprezentowane przykłady dobrych praktyk w edukacji nauczycieli, wsparte o metody wykorzystujące nowoczesne technologie. Celem ich stosowania jest poszerzenie edukacyjnego kontekstu, którego doświadczają przyszli nauczyciele. Trzecią część publikacji zamykają trzy teksty o podobnej tematyce, autorstwa Marcina Kleban, Liljany Skopinskaja oraz Doroty Owczarek. Podkreślona w nich została potrzeba kształtowania kompetencji międzykulturowych, a dokładniej komunikacyjnych kompetencji międzykulturowych przed, w trakcie trwania procesu doświadczania międzynarodowej mobilności w różnych programach edukacyjnych, e.g. *Lingua*, *Comenius*, *Erasmus*, jak też po zakończeniu w nich uczestnictwa. Celem dobrze przeprowadzonego warsztatu kompetencji międzykulturowych jest: zwiększenie poziomu zrozumienia relacji zachodzących pomiędzy kulturą kraju pochodzenia uczestnika a innymi kulturami; zachęcenie do eksplorowania i próby zrozumienia komunikacji werbalnej i pozawerbalnej wynikającej z różnic kulturowych; uświadomienie paradoksu analizowania zachowań przedstawicieli innych kultur przez pryzmat własne-

go doświadczenia i kultury. Zadaniem współczesnego nauczyciela jest przygotowanie się do pracy w środowisku wielokulturowym oraz nabycie umiejętności do inicjowania kontaktów międzykulturowych z innymi podmiotami edukacji, jak również pomiędzy nimi.

W recenzowanej książce wiele uwagi zostało poświęcone potrzebie kształtowania językowych i międzykulturowych kompetencji uczniów, kandydatów na nauczycieli (studentów), jak również nauczycieli, edukatorów etc. oraz poziomu ich wrażliwości, od której zależy jakość relacji i atmosfera w klasie zróżnicowanej kulturowo. Wartość i ważność edukacji międzykulturowej została przedstawiona na podstawie inspirujących przykładów dobrych praktyk realizowanych w instytucjach z Europy i świata. Mogą one stanowić inspirację do poszukiwania nowych metod, technik i form pracy przez nauczyciela grupy zróżnicowanej kulturowo uczestniczącej w edukacji formalnej, jak również w zespole osób partycypujących w edukacji nieformalnej czy pozaformalnej. Publikacja jest przede wszystkim dedykowana pedagogom i lingwistom, w tym w sposób szczególny nauczycielom języków obcych, jak również psychologom, kulturoznawcom i tym wszystkim, którzy w codziennej pracy doświadczają edukacji w sytuacji stykania się kultur. Interdyscyplinarność książki przejawia się nie tylko w wielości poruszanych obszarów w analizach teoretycznych i empirycznych, ale również w mnogości grup docelowych, których dotyczy (studenci, kandydaci na nauczycieli, jak

również sami nauczyciele), jak też do których jest kierowana (lingwiści, pedagodzy, psycholodzy, filozofowie, kulturoznawcy etc.). Niewątpliwym atutem książki jest również jej międzynarodowy charakter dotyczący z jednej strony autorów, pochodzących z różnych krajów, m.in.: Estonii, Francji, Irlandii Norwegii, Polski czy Stanów Zjednoczonych.

Z drugiej strony poruszane przez nich problemy czy wskazywane rozwiązania metodyczne są aktualne w krajach ich pochodzenia, zamieszkania, studiowania, podejmowania pracy dydaktycznej i badawczej.

Emilia Żyłkiewicz-Płońska